

των ἢ ἡχος φιλήματος. "Εκλευκοὶ λάροι ἐπεφρίνοντο μετὰ κλαγγῆς κατερχόμενοι πρὸς ἄγρην ἰχθύων, καὶ ἀπὸ τῶν πλοιαρίων ἀντήχουν μυριάκις ἐπαναλαμβανόμενοι οἱ πυροβολισμοὶ τῶν κυνηγῶν βλλόντων κατὰ νησσῶν καὶ φαλαρίδων. Θεία τις πανήγυρις ἐτελεῖτο ἐν τῷ αἰθέρι. Καὶ ὑπὸ τὴν ἐντύπωσιν τῆς ἱστορίας τοῦ Τάσσου Τασσούλα ὅλον ἐκεῖνο τῆς φύσεως τὸ γοήτευμα εἰσέδυνεν ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ Τιμοθέου καὶ μετουσιούτο ἐν αὐτῇ εἰς πόθον ἄφατον, εἰς δίψαν ἡρώϊσμου.

— Αὐτὸς εἶνε θάνατος, ἀνεφώνησεν ἔτσι νὰ πεθαίνης, τὸ καταλαβαίνω !

— "Ολα αὐτὰ ποῦ σοῦ εἶπα, παιδί μου, μοῦ τὰ εἶπεν ἄνθρωπος ποῦ τὰ εἶδε μὲ τὰ ἴδια του τὰ μάτια. Θεὸς σχωρέσ' τον! ὁ κύρ 'Αποστόλης τὰ εἶδε, κρυμμένος ἐδῶ πέρα 'πίσω ἀπὸ μιὰ τρυπημένη παληόβαρκα, χωμένος 'ς τὸ νερὸ ὡς τὸ λαϊμό. Τὸν ἐκυνήγησαν κι' αὐτὸν οἱ 'Αρβανίταις, καὶ τοὺς ξέφυγε κ' ἐχώθηκ' ἐκεῖ πέρα· καλὸς κρυψῶνας· ὀλίγα βήματα μακριὰ ἀπὸ τὸν ἀνεμόμυλο. "Ακουσε καὶ εἶδε μὲ ταῦτά του καὶ μὲ τὰ μάτια του. Σοῦ τὰ εἶπα μὲ τὸ νὶ καὶ μὲ τὸ σῖγμα ὅπως μοῦ τὰ εἶπεν. 'Ο κακομοῖρης ὁ 'Αποστόλης τρεῖς ἡμέραις ἔμεινε χωμένος 'πίσω ἀπ' τὴν παληόβαρκα. "Εδῶσε ὁ Θεὸς καὶ δὲν τὸν ἐπῆραν χαμπάρι. Τὴν τρίτη τὴν ἡμέρα πέρασ' ἓνα κεφαλλονήτικο καΐκι καὶ τὸν ἐσυμμάζωξε. "Αν 'ρωτᾷς καὶ γιὰ μένα, ἐγὼ ἤμουν τότε μαζί μὲ τὸν Καραϊσκάκη.

'Εν ᾧ μετὰ τινὰς στιγμὰς ἀπεχωρίζοντο ὁ νέος καὶ ὁ γέρον, ὁ ἥλιος διηύγαζεν ἐπὶ τοῦ ἀνεμομύλου ὡς μειδίαμα ἐπὶ ἑκατοντούτους.

("Επεται τὸ τέλος).

ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΛΑΜΑΣ.

## ΚΡΗΤΗ ΚΑΙ ΚΡΗΤΕΣ

[Συνέχεια· ἴδε προηγούμενον φύλλον].

Δ'.

'Ετράπημεν πρὸς βορρᾶν κατευθυνόμενοι πρὸς τὸ 'Ηράκλειον, ὅπερ ἦν τὸ τέρμα τῆς μικρᾶς ἡμῶν ἀνά τὸ ἐσωτερικὸν ἐκδρομῆς. 'Αφέντες ὀπισθεν τὸ χωρίον ε'Αγία Βαρβάρα καὶ πρὸς ἄρκτον κατευθυνόμενοι πάντοτε, εἰσῆλθομεν, μετὰ τινων ὥρων πορείαν, εἰς τὴν ὡραίαν ἐπαρχίαν τοῦ Μαλεβυζίου, ὁ οἶνος τοῦ ὁποίου τοιαύτης δικαίας φήμης ἀπήλαυε κατὰ τοὺς παρελθόντας χρόνους, ἀπολαύει δ' εἰσέτι σήμερον. Μειονέκτημα μέγα, καθ' οὗ ἔδει νὰ προνοήσωμεν, ἦν ὅτι δὲν εἰχομεν μεθ' ἡμῶν εἰδήμονα τῶν τόπων ὁδηγόν, δυνάμενον νὰ δείξῃ τὰς ἱστορί-

κὰς τῆς Κρήτης τοποθεσίας, καὶ τὰ μέρη ἅτινα ἐκλείσαν αἱ κατὰ τῶν 'Ενετῶν καὶ κατὰ τῶν Τούρκων ἐπαναστάσεις τῶν 'Ελλήνων Κρητῶν. "Ανευ τοιούτου πεπειραμένου ὁδηγοῦ ἐχωροῦμεν ψηλαφητῇ σχεδὸν ἀναζητοῦντες τὰς θέσεις ἀρχαίων πόλεων, ὅσαι ἐγνωρίζομεν ὅτι παρέκειντο ἢ ἀφίσταντο μικρὸν τῆς ὁδοῦ, ἀλλ' οὐδεμίαν ἐπικουρίαν ἔχοντες, καὶ ἐπειγόμενοι νὰ φθάσωμεν εἰς 'Ηράκλειον, ἠκολουθοῦμεν, μετὰ τινος δικαίας δυσφορίας, τὴν πορείαν ἡμῶν. 'Η ἐπαρχία τοῦ Μαλεβυζίου, ἣν διεσχίσσαμεν κατὰ μῆκος, εἶναι ἐκ τῶν ὠραιοτάτων τῆς Κρήτης. Πλούσια χωρία, κωμοπόλεις μᾶλλον, ὡς ὁ 'Αγιος Μύρων, ἐφρίνοντο ἐπὶ τῶν προποδῶν καὶ τῶν κορυφῶν ὡραίων λοφίσκων. 'Η ἐλαία καὶ ἡ ἄμπελος ἀκμάζουσιν ἐκεῖ, ὅπως καὶ εἰς τὰ πλείοτερα μέρη τῆς νήσου. 'Η ἐπαρχία περιλαμβάνει ἐξαιρέτους τοποθεσίας, καὶ τῶν θέσεων ἡ ποικιλία καὶ ἡ καλλονὴ καθίστησιν ἀκοπώτεραν τὴν σχετικῶς μακρὰν ἀπὸ Γορτύνης εἰς 'Ηράκλειον ὁδόν. Τὰς ἀναμνήσεις τῶν ἀρχαιοτάτων τῆς 'Ελλάδος χρόνων διεδέχοντο ἤδη ἀναμνήσεις λυπηραὶ τῆς Μεσαιωνικῆς ἐποχῆς, ὅτε τοιοῦτον περιφανὲς πρόσωπον διεδραμάτισεν ὁ Χάνδαξ, καταστάς τὸ κέντρον μεγάλων πολεμικῶν ἐργασιῶν, καὶ ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐνιαυτῶν προκαλέσας ἀπερισπάστως τὸ κύριον ἐνδιαφέρον σύμπαντος τοῦ χριστιανικοῦ κόσμου καὶ τοῦ μωαμεθανικοῦ. Τὰ περιφανέστατα, ἀπὸ ἀνατολικῆς ἀπόψεως, πολεμικὰ γεγονότα τῆς ἀπὸ τοῦ 1571 ἄχρι τοῦ 1669 διαρρευσάσης ἑκατονταετηρίδος εἰσὶν ἀναντιρρήτως, διὰ τὰς συνεπείας αὐτῶν, ἡ περὶ τὴν Ναύπακτον πανωλεθρία τοῦ Τουρκικοῦ στόλου, καὶ ἡ διὰ τῆς ἀλώσεως τοῦ Χάνδακος ὑποταγὴ τῆς Κρήτης εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ ἡ ἐντελής σχεδὸν ἀποπομπὴ ἀπὸ τῆς νήσου τῶν 'Ενετῶν. 'Ηδυνάτο τις μάλιστα νὰ προσθέσῃ, ὅτι ἡ κατὰ τὸ 1669 ἄλωσις ὑπὸ τῶν Τούρκων τοῦ Χάνδακος ὑπῆρξε τὸ περιφανὲς ἀντιστάθμισμα τῆς κατὰ τὸ 1571 ἡττης τοῦ τουρκικοῦ στόλου περὶ τὴν Ναύπακτον. 'Ο εἰκοσιπενταετὴς ἐν Κρήτῃ ἀγὼν τῶν Τούρκων κατὰ τῶν 'Ενετῶν, καὶ ἡ ὑπερδιετὴς πολιορκία τοῦ Χάνδακος πρόκεινται δύο τῶν σπουδαιωτάτων πολεμικῶν ἔργων, ἅτινα ἐξακμήρηναν τοὺς ἐπιμονωτάτους καὶ μακροὺς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης πολέμους μεταξὺ τοῦ Παπισμοῦ καὶ τῆς 'Ενετίας ἀφ' ἐνός, καὶ τοῦ Μωαμεθανισμοῦ ἀφ' ἐτέρου. Θλιβερωτάτη ἦν τότε ἡ τύχη τῶν δούλων 'Ελλήνων, καὶ ἐξόχως δυσοίωνος ἡ ἐκ τῆς νίκης ἢ τῆς ἡττης προσδοκία. 'Εν τῇ ναυμαχίᾳ τῆς Ναυπάκτου ἄφθονον ἔρρευσεν τὸ 'Ελληνικὸν αἷμα. Τὰ πληρώματα τῶν 'Ενετικῶν γαλερῶν περιεῖχον πλείστους 'Ελληνες, ἀλλ' οὐδεμίαν ἐκ τῆς νίκης ὠφέλειαν ἀπεκομίσαντο οἱ 'Ελληνες Χριστιανοί, οὐδὲ τὴν βαρεῖαν δε-

σποτείαν τῶν προπετῶν Ἑνετῶν εἶδον, καὶ ἐπ' ἐλάχιστον κἂν, μειωθείσαν ἢ τραπείσαν ἐπὶ τὸ ἡπιώτερον. Ἑλληνικὸν αἷμα ἱκανὸν ἐχύθη ἐπίσης ἐν τῇ μακρᾷ κατὰ τῶν Τούρκων πάλῃ εἰς τὸ Ἀρχιεπίσκοπος καὶ τὴν Κρήτην. Ἀλλ' οὐδὲ τότε τῶν δούλων Ἑλλήνων ἡ τύχη ἀπέβη ὀλιγώτερον ὀδυνηρά. Βαρέως φέροντες οἱ Κρήτες τὴν ὕβριν καὶ τὴν ἀγέρωχον συμπεριφορὰν τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ πολιτικοῦ κόσμου τῆς Δύσεως προσεῖδον, μετὰ τινος ἀπαθείας, τὸν Τουρκικὸν στόλον λοξοδρομοῦντα παρὰ τὰς Κρητικὰς ἀκτᾶς, καὶ δὲν ἐφάνησαν ὑπερμέτρως πρόθυμοι νὰ χύσωσι νέον αἷμα ὅπως ἐπὶ μᾶλλον στερεοποιήσωσι τὰ ἴδια δεσμά, καὶ τῶν Ἑνετῶν τὴν ἀνυπόφορον κυριαρχίαν. Πρὸς τιμὴν τοῦ Κρητικοῦ λαοῦ, καὶ τῶν Ἑλλήνων καθόλου, δέον νὰ ῥηθῇ ὅτι οὐδεὶς Ἑλλήν προσεφέρθη νὰ ἀγοράσῃ τὰ Ἑνετικὰ ἀξιώματα καὶ τοὺς τίτλους τῶν Πατρικίων οὓς ἡ χρημάτων στερουμένη Ἑνετία ἀντι χρημάτων ἐδημοπράτει τότε εἰς τὰς ἑσόδους πρὸς ὕβριν τῆς ἰδίας ἀξιοπρεπείας. Τότε πρῶτον μειλιχωτέρα ἀπέβη ἡ γλῶσσα τῶν δεσποτῶν πρὸς τοὺς Κρήτας, ἀλλ' ἐλάλει ἡ ἀνάγκη καὶ ἡ ὑποκρισία, οὐχὶ δὲ καὶ τῶν δολίων Ἑνετῶν ἡ προαίρεσις. Παρὰ πᾶσαν τὴν μεγαλοφυΐαν τοῦ Μοροζίνη ὁ Χάνδαξ ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν ἔπιπτεν ὑπὸ τὴν σιδηρὰν πολιορκητικὴν ζώνην, καὶ τὴν ἀκάματον ἐπιθεσιν τοῦ Κιουπρουλῆ. Ἦτο τότε τὸ ἔτος 1669. Ἐντρομος ἡ Ἑνετία ἀπετάθη πρὸς τὸν Πάπαν, τὸν κίνδυνον τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπισείουσα, καὶ ταχέϊαν ἐπιζητοῦσα τὴν ἀρωγὴν, ὅπως σωθῇ ὁ Χάνδαξ καὶ ἡ Κρήτη. Ὁ Λατινικὸς κόσμος ἐθρουβήθη, Γαλλικὸς δὲ στόλος, μετὰ στρατοῦ ἀποδακτικοῦ, ἐνεφανίσθη τὸν Ἰούνιον τοῦ 1669 ἔμπροσθεν τοῦ Χάνδακος, τῆς Κανδίας τῶν Λατίνων, τοῦ Μεγάλου Κάστρου, τοῦ Ἡρακλείου τῶν Ἑλλήνων. Ἡ ἀτυχία παρηκολούθησε τὰς ποικίλας τοῦ Μοροζίνη καὶ τοῦ Γάλλου στρατάρχου ἐξόδους. Ὁ Χάνδαξ ἔπescen ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Κιουπρουλῆ, ἡ Κρήτη παρεδόθη δυνάμει συνθήκης εἰς τοὺς Τούρκους, καὶ οἱ ἀποπεμφθέντες ἀπὸ τῆς νήσου Ἑνετοὶ κατώρθωσαν νὰ τηρήσωσιν ὑπὲρ ἑαυτῶν τὰ φρούρια καὶ τοὺς ναυτικούς σταθμούς τῆς Γραμβούσης, τῆς Σούδας καὶ τῆς Σπινολόγγας, ὁπόθεν κατὰ τὸ 1715, ἀπεδιώξαν αὐτοὺς οἱ Τούρκοι. Δὲν δύναται τις νὰ εἴπῃ μετὰ θετικότητος ἂν εἶναι τῆς φαντασίας ὑπερβολὴ ἡ βεβαίωσις, ὅτι περὶ τοὺς 30,000 Ἑνετοὶ καὶ 120,000 Τούρκοι ἔπescen κατὰ τὴν ἀξιωματικὸν καὶ μακρὰν τοῦ Χάνδακος πολιορκίαν ἣν, ποιητικῇ ἀδείᾳ, ὁ Βύρων παρομοιάζει πρὸς τὴν πολιορκίαν τῆς Τροίας. Ἀναντίρητον ὅμως εἶναι, ὅτι λόγῳ αἵματος, χρυσοῦ, καὶ συνεπειῶν ἡ πολιορκία τοῦ Χάνδακος καὶ ἡ ἀλωσις τῆς Κρήτης ὑπῆρξεν ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἀξιοση-

μείωτος. Κακῶς ἔχοντες ἀπεδιώχθησαν τῆς νήσου οἱ Ἑνετοὶ, ἀλλ' ἡ δουλεία δὲν ἀπεδιώχθη μετὰ τῶν δεσποτῶν. Ἀντικατάστασις κυρίου ἐγένετο ἀπλῶς, καὶ τὸν ὕβριστήν, τὸν εἰρωνά, τὸν ἀλαζόνα Ἑνετὸν διεδέχθη ὁ Ὀθωμανός. Ἡ Τουρκικὴ ἰσχὺς ἐξετάθη τότε ἐφ' ἅπασαν τὴν νήσον, καὶ εἰς τὰς εὐκάρπους αὐτῆς κοιλάδας ἐνεκατέστησαν μετὰ μικρὸν Ὀθωμανοὶ ὀπλίται καὶ ἄποικοι ἀρπάσαντες τὰς γαίας τῶν Χριστιανῶν, καὶ εἰς δουλείαν ἐξίσου σκληρὰν τηρήσαντες τοὺς ἡρώικους ἀλλ' ἀτυχεστάτους Χριστιανούς.

Παραπλήσιαί σκέψεις ἀπησχόλουν τὸν νοῦν τὴν ὥραν καθ' ἣν, διαβάντες τὰς θύρας τοῦ φρουρίου, εἰσεδύσαμεν εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ Ἡρακλείου. Ἐλέχθη ἡδὴ, ὅτι ἡ πόλις εἶνε κτίσμα τῶν Σαρακηνῶν, ὁκοδομήθη δὲ παρὰ τὰ ἐρείπια καὶ διὰ τῶν συντρίμματων τῆς Κνωσσοῦ, μεταξὺ αὐτῆς καὶ τοῦ ἀρχαίου Ἡρακλείου, τοῦ ὡς ἐπίνειον τῆς Κνωσσοῦ χρησιμεύοντος, ἐξ οὗ ἴσως ἔλαβε καὶ τὸ ὄνομα. Ἐσωτερικῶς ἡ πόλις, παρὰ τοὺς μακροὺς καὶ πεπλατυσμένους αὐτῆς δρόμους, καὶ τὴν σχετικὴν καθαριότητα, φαίνεται ἐντελῶς Τουρκικὴ. Οἱ μιναρέδες ἐγείρονται εἰς τὰ ὕψη, καὶ τὸ Ὀθωμανικὸν στοιχεῖον ἐπικρατεῖ, χωρὶς ὅμως καὶ νὰ ἀκμάζῃ. Οὐδὲ στάσιμον κἂν εἶναι τὸν ἀντικείμενον ὁπισθοδρομεῖ, καὶ ἡ αὐτὴ, ὅπως καὶ πανταχοῦ τῆς Κρήτης διαφορά τῶν ὄρων τῆς προόδου καὶ τῆς ζωῆς παρατηρεῖται καὶ ἐν Ἡρακλείῳ πρὸς ὄφελος καὶ ἔπαινον τῶν Χριστιανῶν. Μείζονα περισώζονται ἐκεῖ τὰ ἴχνη τῆς Ἑνετικῆς κυριαρχίας. Τὰ τεῖχη τῆς πόλεως, ἀξιοθαύμαστα διὰ τὸ εὖρος καὶ τὴν στερεότητα αὐτῶν, φέρουσι, κατ' ἀποστάσεις, ἀνάγλυφον τὸν Ἑνετικὸν λέοντα, καὶ ἐνιαχοῦ ἐπιγραφὰς Λατινιστί. Εἰς μίαν τούτων ἀνέγνων τοῦ Μοτσενίγου τὸ ὄνομα. Ἀξιοθέατον λόγῳ ὕψους, ἀρχιτεκτονικῆς, καὶ εὐρύτητος εἶναι τὸ ἐπὶ τῆς πλατείας ὁδοῦ πεφορτωμένον Ἑνετικῶν ἐμβλημάτων μέγαρον, τὸ χρησιμεῖον σήμερον ἀντὶ πολεμικοῦ μουσείου. Ἀτυχῶς δὲν κατώρθωσα νὰ τὸ ἐπισκεφθῶ. Τηροῦνται ἐκεῖ, ὡς ἔμαθον, πλήρεις μεσαιωνικῶν ὄπλων, πυροβόλων, καὶ βελῶν Κρητικῶν συλλογαί. Τὰ τελευταῖα ταῦτα ἀναμνησκουσι, ὅτι κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Χάνδακος οἱ Κρήτες τοξόται ἐκίνησαν τὸν θαυμασμὸν τῶν ἐπιστημόνων Γάλλων στρατηγῶν καὶ ἀξιωματικῶν, καὶ ἀνεκάλεσαν, διὰ τῆς εὐθυβολίας καὶ ταχύτητος αὐτῶν, τοὺς περιωνύμους τοξότας τῶν ἀρχαίων καὶ εὐκλεῶν τῆς Κρήτης ἡμερῶν. Θεὸς ἀξίος εἶναι ἐν Ἡρακλείῳ ὑπερμεγέθους στρατῶν Τουρκικός, εἰς κεντρικώτατον ἀλλ' ἀπρόσφορον τῆς πόλεως μέρος ἐγείρομενος. Ὁ Μητροπολιτικὸς ναὸς τοῦ ἁγίου Μηνᾶ, νεόδμητος καὶ οὐπω περατωθείς, κινεῖ, διὰ τὸ μέγεθος αὐτοῦ, τὴν εὐχαρίστησιν τοῦ θεωμένου. Αἱ προϋπάρχουσαι Χριστιανικαὶ

ἐκκλησίαι μετετράπησαν πᾶσαι εἰς τεμένη. Ἀ-  
ξιοθέατον εἶνε ἐπίσης καὶ ἀγάλμα τι ἀκέφαλον  
ἐπὶ τινος κρήνης ἐγειρόμενον, καὶ ἐκ Γόρτυνος  
πιθανῶς μετενεχθὲν εἰς Ἑράκλειον. Τὸ λευκὸν  
τοῦτο ἄγαλμα ἐχρωμάτισαν διὰ βαφῆς με-  
λανθῆς καὶ ἐρυθροειδοῦς αἰθίοπες Ὀθωμανοί,  
ἄγνωστον τίνος ἔνεκα, ὡς δ' ἔμαθον τρέφουσι εἰ-  
δός τι σεβασμοῦ πρὸς τὸν ἀνδριάντα ἐκείνον.

Πλειότερον πάσης ἄλλης Κρητικῆς πόλεως  
ἀκμάζει ἐν Ἑράκλειῳ ὁ πνευματικὸς βίος. Ἡ  
πόλις ἔχει πλήρες γυμνάσιον, ἄριστα κατηρι-  
σμένον, εὐδοκιμώτατα λειτουργοῦν, καὶ τὸ ἀπο-  
λυτῆριον τοῦ ὁποίου παρέχει δικαίωμα ἐγγρα-  
φῆς εἰς τὸ ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον. Ἐν τῷ συ-  
νίστασθαι εἶναι ἡ βιβλιοθήκη τοῦ γυμνασίου,  
ἐξάρτημα τῆς ὁποίας θεωρεῖται ἡ ἐπαρκὴς συλ-  
λογὴ ὀργάνων πειραματικῆς φυσικῆς, καὶ κηρο-  
πλάστων ἐντοσθίων καὶ μελῶν τοῦ ἀνθρωπίνου  
σώματος, εἰς τὴν ἐντελεστέραν προπαίδειαν τῆς  
ἀνθρωπολογίας συντελούντων. Ἐπιστημονικὸν  
καὶ ἐκπαιδευτικὸν σωματεῖον, μεγάλην περιποι-  
οῦν εἰς τὴν πόλιν τιμὴν εἶναι ὁ Σύλλογος, ὡς  
ἀποκαλεῖται τὸ λόγιον καὶ φιλάρχαιον σῶμα.  
Οὐχὶ διὰ τὸ Ἑράκλειον ὅπου, δι' εὐνοήτους λόγους,  
πολλὰ πιθανῶς θὰ ἐβλάστησαν τὰ κωλύματα  
πρὸς καταρτισμὸν καὶ τὴν εὐρυτέραν τοῦ ἐπι-  
στημονικοῦ σώματος λειτουργίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ  
πᾶσαν ἄλλην ἐλευθέραν πόλιν, Σύλλογος οἷός ἐ-  
στὶ τοῦ Ἑράκλειου, θὰ ἀπετέλει τῆς πόλεως τιμὴν,  
καὶ θὰ ἐλογίζετο ἀσφαλὴς γνώμων τοῦ καλαι-  
σθήτου τοῦ λαοῦ, καὶ τῶν πνευματικῶς ὑπερό-  
χων. Ὁ Σύλλογος ἀποτελεῖται ἐξ ἐγκρί-  
των πολιτῶν, καὶ τῶν ἐν πᾶσι τοῖς κλάδοις λο-  
γίων. Διὰ τῶν ὀλίγων χρηματικῶν μέσων, ἅτινα  
ἐμόχθησε νὰ ἀνέυρῃ, φιλοτιμῶς δὲ μοχθεῖ ἤδη  
νὰ πολλαπλασιάσῃ, ὁ Σύλλογος ἡγόρασε βιβλία  
πρὸς διδασκαλίαν τῶν ἐν ταῖς φυλακαῖς κρα-  
τουμένων, παρέχει αὐτοῖς τὴν δαπάνην πρὸς ἀ-  
γορὰν γραφικῆς ὕλης, ἡγόρασε τὴν συλλογὴν  
τῶν ὀργάνων τῆς πειραματικῆς φυσικῆς, καὶ ἐ-  
πεδιώξε, καὶ ἐν μέρει ἐπέτυχε, τὸν καταρτισμὸν  
βιβλιοθήκης, ἰδίως ὅσον ἀφορᾷ τὰ περὶ Κρήτης  
εἰς ἀπάσας τὰς γλώσσας γραφέντα καὶ δημοσιευ-  
θέντα. Ἀλλ' ὅτι τιμὰ ἰδιαίτερώς τὸν Σύλλο-  
γον τοῦ Ἑράκλειου, καὶ ἀναδεικνύει οὐ μόνον  
πολυτιμοτάτην τὴν ἰδρυσιν καὶ τὴν ἐργασίαν  
αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐνδιαφέροντος πολὺ γενικωτέ-  
ρου καὶ σκοπιμωτέρου, εἶναι ἡ σύστασις τοῦ ἀρ-  
χαιολογικοῦ ἐν Ἑράκλειῳ Μουσείου, οὗτινος  
ὁ Σύλλογος ἔλαβε τὴν εὐτυχῆ πρωτοβουλίαν.  
Τὸ ἀρχαιολογικὸν μουσεῖον τιμὰ ἀναμφισβητή-  
τως τὴν πόλιν, καὶ τοὺς ἰδρυτὰς καὶ προστάτας  
αὐτοῦ. Εἶναι μικρὸν ἔτι, ἀλλὰ τῶν ἐπιστημό-  
νων, τῆς φιλοτιμοτάτης ἐλληνικῆς νεολαίας τοῦ  
Ἑράκλειου, καὶ τῶν Κρητῶν καθόλου ἡ πρὸς  
τὴν προγονικὴν δοξάν προσήλωσις καὶ λατρεία

ὑπισχνεῖται, ὅτι ταχέως τὸ Μουσεῖον τῆς πό-  
λεως θὰ πλουτισθῇ διὰ νέων ἔτι εὐρημάτων καὶ  
προσφορῶν. Τὸ Μουσεῖον τοῦ Ἑράκλειου εἶναι  
τοπικόν, κατὰ τὴν στενὴν αὐτοῦ ἔννοιαν, περι-  
λαμβάνει δηλαδὴ τὰς ἐν Κρήτῃ εὐρεθείσας ἀρ-  
χαιοτάτας, καὶ τὰ ἄλλα ἐκ τῶν ἀνασκαφῶν ἀν-  
τικείμενα, ὅσα ἦτο δυνατόν νὰ μετακομισθῶσι  
καὶ νὰ κατατεθῶσι ἐν τῷ Μουσείῳ. (1) Χώρα  
οἷα ἡ Κρήτη, κοίτις τῆς Ἑλληνικῆς μυθολογίας  
καὶ τοῦ πρωτογενοῦς Ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ,  
γεννήσασα τὸν Μῖνωα καὶ τὸν Ἐπιμενίδην, ἐ-  
γείρασα τὸ ἐντελέστερον τῆς ἐποχῆς νομοθετι-  
κὸν οἰκοδόμημα, ἑκατὸν σχοῦσα πόλεις, καὶ  
εἰς τοὺς κόλπους αὐτῆς καλλιέργησασα τέχνην,  
ἐπιστήμην, καὶ ἄλλην ποικίλην ἀνάπτυξιν, τοι-  
οῦτον δὲ τρέφουσα σήμερον πληθυσμὸν καὶ το-  
σοῦτους λογίους, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ καθυστερή-  
σῃ ἐν τῷ φιλοτίμῳ δρόμῳ ὃν εὐτυχῶς, ἀπὸ ἱκα-  
νῶν ἤδη χρόνων, ἔτεμον τοῦ ἐλευθέρου Κράτους  
οἱ πληθυσμοὶ καὶ τοῦ γείτονος οἱ Ἑλληνικοί. Εἰς  
τὸ ἔργον ἀπεδύθη ὁλοφύχως τὸ ἐγκριτον τοῦ  
Ἑράκλειου σωματεῖον, ἡ δὲ μεγάλη ἐπιτυχία  
καὶ ἡ μείζων οἰκονομικὴ ἀμείβει τοὺς εὐγενεῖς  
ἐργάτας ἐπὶ τοῖς κόποις αὐτῶν, καὶ κρα-  
τύνει ἐν τῇ προσδοκωμένῃ πλουσιωτέρᾳ ἐργασίᾳ  
τοῦ μέλλοντος. Ἀρκοῦμαι ἀναγράφων ὅτι τοσοῦτον

(1) Δίδω ὡς ἀκολουθῶς πρόχειρον σημείωσιν τῶν ἀξιο-  
λογωτέρων κειμηλίων τοῦ ἐν Ἑράκλειῳ Μουσείου, ἅτινα  
μοὶ ἐπέδειξαν φιλοφρόνως τὸν Ἀπρίλιον ε.ε.

Ἰδαία. 8 ἀσπίδας, ἐν αἷς διατρέπει ἡ φέρουσα τὸν  
Ἑρακλῆ ἐπὶ ταύρου βαίνοντα καὶ σπαράσσοντα λέοντα·  
2 φιάλας χαλκᾶς μὲ γλυφὰς φοινικικῆς τέχνης· 2 φιάλας  
ἀναθηματικὰς μὲ ἐγγεγραμμένα ζῶα· 5 μεγάλους λέκτρους·  
3 πῶδας τρίποδος καὶ πολλὰ τεμάχια τοιούτων· 1 ἀγαλματίον  
χαλκοῦν ἀρχαϊκώτατον· 1 ἄπτον ἀναθηματικὸν φέρον ἐγ-  
γεγραμμένον τὸν Ἑρμῆν· πολλὰ τεμάχια ἀναθήματος ἐκ γυ-  
τῶν χαλκοῦ, φέροντος παραστάσεις ζώων, πολεμιστῶν ἐνὸς  
ἄρματος, καὶ τριήρεως μετὰ ἐπιβατῶν· πόρπην χαλκῆν ἀ-  
κεραῖαν· πολλὰς περόνας χαλκᾶς καὶ ἱκανὰ ἄλλα χάλκινα  
δευτερευούσης ἀξίας· πολλὰ βέλη σιδήρεά· ἓνα μικρὸν λέοντα  
ἐξ αἰγυπτιακῆς πορσελάνης· 1 ἀγαλματίον φοινικικὸν μὲ  
ἱερογλυφικὴν ἐπιγραφὴν· 3 βελόνας ἐξ ὁστοῦ προϊστορικῆς  
ἐποχῆς· 1 μικρὸν μαχαίριον ἐξ ὀψιανοῦ λίθου· ἐπιγραφὴν  
ἐπὶ ὀστράκου δι' Ἰδαίῳ Εὐχὴν Ἀστὴρ Ἀλεξάνδρου.

Πήλινα ἀγγεῖα ἐξ Ἐλύρου, Φαλασάρνης, Κνωσσού, Ἀετοῦ  
καὶ ἄλλων Κρητικῶν πόλεων. Τινὰ τῶν ἀγγείων τούτων  
εἰσὶ Μυκηναϊκοῦ ρυθμοῦ· τρεῖς πῆλους μεγάλους ἀρχαϊκωτά-  
τους ἐκ Κνωσσού· πλείους πληλύνει χόρας ὧν τινες παρι-  
στῶσι τὴν Ἀφροδίτην κατὰ τὸν Κυπριακὸν λεγόμενον τρόπον  
ἐργασίας· λαμὸν πῆλον ἐκ Λύττου μὲ ἀνάγλυφα παριστῶν-  
τα ἱππεῖς· μέγα μάρμαρον ὅπως ἀκέραιον 2 μ. ὕψους πα-  
ριστῶν ἀσκληπιάδην· πολλὰ ἄλλα ἀγάλματα κατὰ τὸ μᾶλ-  
λον ἡ ἥττον κεκολοθωμένα· διαφόρους ἐπιγραφὰς· μί-  
α τούτων, μοναδικὴ ὕψους εἰς τὸ εἶδος τῆς, δὲν εἶναι γλυπτὴ  
ἀλλὰ ΓΡΑΠΤΗ. Τεμάχιον νόμου περὶ ἀγορᾶς καὶ πωλῆσεως  
ζώων· μίαν λάρνακα μαρμαρινὴν μὲ σκηνηκὴν παράστασιν  
ἀνάγλυφον ἐπὶ τῆς προσθίας πλευρᾶς· μίαν πληνὴν λάρνακα  
ἀρχαϊκωτάτην ὅπως ἀκέραιαν μὲ γραφὰς. τεμάχια λαρνάκων  
πληλύνει μὲ ἀναγλύφους παραστάσεις πολεμικῶν ἢ κυνηγε-  
τικῶν σκηνῶν. χρυσὴν Νίκην βάρους 15 γραμμαρίων, κομ-  
φοτάτην καὶ ἀξιοσημειωτοὺν ὑπὸ πᾶσαν ἐποχὴν δακτυλίου  
χρυσοῦς· ἐνώτια· πέταλα χρυσοῦ, ἅτινα ἔφερον ἐπὶ τῶν  
ἐνδυμάτων των αἱ ἀρχαῖαι Ἑλληνίδες· χαλκοῦς πελέκεις,  
λόγχαι, ἐγχειρίδιον τρίγωνον· 4 κεφάλαια, Τιβερίου, Γερμα-  
νικοῦ, Ἀγριππίνης, Καλλιγούλα κτλ.



ἐξετιμήθησαν ἐν Εὐρώπῃ αἱ ἀρχαιολογικαὶ ἐργασίαι τοῦ Συλλόγου τοῦ Ἑρακλείου, ὥστε τὸ Αὐτοκρατορικὸν Γερμανικὸν Ἰνστιτούτον ἐσπευσεν νὰ ὀνομάσῃ ἐπίτιμον αὐτοῦ μέλος τὴν ἀκάματον τοῦ Συλλόγου πρόεδρον κ. Ι. Χατζηδάκην ἱατρὸν, τιμῶν καὶ αὐτὸν προσωπικῶς, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ προσώπῳ αὐτοῦ, ὡς προέδρου, σκοποῦν νὰ τιμήσῃ τὸ διακεκριμένον τοῦ Ἑρακλείου Ἑλληνικὸν σωματοεῖον.

(Ἔπεται συνέχεια).

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΠΑΓΑΝΕΛΗΣ

## Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ ΤΖΙΑΦΙΑ

Διήγημα Γεωργίας Ἑλλιοτ

Μετάφρασις Ἀριστοτέλους Π. Κουρτίδου.

(Συνέχεια· ἴδε προηγούμενον φύλλον).

Γ'

Τρεῖς μῆνας μετὰ τὰ γεγονότα ταῦτα, περὶ τὸ τέλος τοῦ φθινοπώρου τοῦ 1763, αἱ καπνοδόχοι τοῦ μεγάρου Σέβερελ ἐκάπνιζον ἀσυνήθως, οἱ δὲ θεράποντες ἀνέμενον ἀνυπομόνως τὴν ἔλευσιν τῶν κυρίων αὐτῶν μετὰ διαιτη ἀπουσίαν. Σφόδρα ἐξεπλάγη ἡ κυρὰ Βελλαμῆ, ἡ οἰκονόμος, ὅτε ὁ Οὐόρεν ἐξήγαγε τῆς ἀμάξης μικρὸν μελανόφθαλμον κοράσιον. Ἡ κυρία Σάρπ ἀφηγήθη ἀσμένως εἰς τοὺς κυριωτάτους τῶν θεραπόντων τὴν ἱστορίαν τῆς Αἰκατερίνης ἐπθυζημένην διὰ πολλῶν σχολίων, ἐνῶ ἔπινεν ποτήριον ρουμιού ἐν τῇ δωματίῳ τῆς θαλαμῆς.

— Τί νὰ σὰς εἰπῶ! ἀνέκραξεν ὁ κηπουρὸς Μπάτς, εὐθύς ὡς ἡ κυρία Σάρπ ἐπέρανε τὴν ἀφήγησίν της, ποτέ μου δὲν τὸ ἐπερίμενα αὐτὸ ἀπὸ τὸν σὶρ Χριστοφόρον καὶ τὴν μιλαΐδην· νὰ φέρουν εἰς αὐτὸν τὸν τόπον ἓνα ξένο παιδί! σὰς δίνω τὸν λόγον μου πῶς δὲν θὰ τοὺς ἔβγῃ σὲ καλὸ. Εἰς τὸ ἄλλο σπίτι ποῦ ἡμουν ἦτο καὶ ἓνας γάλλος ὑπρέτης καὶ ἔκλεπτε μεταξωταῖς κάλτσαις, ὑποκάμισα, δακτυλίδια, ὅτι τοῦ ἐπιπτεν εἰς τὸ χέρι, καὶ εἰς τὰ ὕστερα ἔκλεψε τὰ διαμαντικὰ τῆς κυρίας καὶ ἔφυγε. Αὐτοὶ οἱ ξένοι οὖοι τοὺς ἓνα πρᾶγμα εἶνε. Τὸ ἔχει τὸ αἰμά τους.

— Ὡ, εἶπεν ἡ κυρία Σάρπ, δὲν θέλω νὰ πάρω τὸ δίκαιον τῶν ξένων· εἰξεύρω πολὺ καλὰ τί εἶνε οἱ περισσότεροί τους. Μετὰ ὅλα αὐτὰ ὅμως, ἂν καὶ περιποιηθῇ κατὰ τὸ παιδί εἰς τὸ ταξεῖδι, δὲν ἠμπορῶ νὰ εἰπῶ παρὰ ὅτι ὁ σὶρ Χριστοφόρος καὶ ἡ μιλαΐδη ἔκαμαν μεγάλη καλοσύνη νὰ πάρουν μαζί των αὐτὸ τὸ ἀθῶο πλάσμα ποῦ δὲν εἰξεύρει ἀκόμη ποῖον εἶνε τὸ δεξιὸν τοῦ χέρι καὶ ποῖον τὸ ἀριστερό του, καὶ νὰ τὸ φέρουν ἐδῶ ποῦ θὰ μάθῃ νὰ ὁμιλῇ ἀνθρώπιν

γλῶσσα καὶ θὰ τὸ ἀναθρέψωμεν εἰς τὴν ἀληθινὴν θρησκείαν. Ἐκεῖναι ἐκεῖ αἱ ἐκκλησίαι τῶν ξένων, μὲ τὰς ὁποίας εἶνε τόσον τρελλαμένος ὁ σὶρ Χριστοφόρος, δὲν εἰξεύρω καὶ ἐγὼ διατί, ἔχουν εἰς τοὺς τοίχους των κατὰ ἀδιάντροπαις ζωγραφικαῖς, κατὰ ἀνδράς καὶ γυναῖκας ὅπως τοὺς ἔκαμε ὁ Θεός, καὶ τί νὰ σὰς εἰπῶ, ἐγὼ θαρρῶ πῶς εἶνε ἀμαρτία νὰ ἐμβαίνει κανεὶς ἐκεῖ μέσα.

— Καθὼς φαίνεται ὅμως θὰ ἰδῇτε καὶ ἄλλους ξένους ἀκόμη, εἶπεν ὁ Οὐόρεν ὅστις ἤρσκετο νὰ ἐρεθίζῃ τὸν κηπουρὸν, διότι ὁ σὶρ Χριστοφόρος ἐπροσκάλεσε μερικοὺς ἰταλοὺς νὰ ἐργασθοῦν διὰ τὰς μεταβολὰς τοῦ πύργου.

— Μεταβολὰς! ἀνέκραξεν ἡ κυρὰ Βελλαμῆ τεταραγμένη· ποίας μεταβολὰς;

— Ὁ σὶρ Χριστοφόρος καθὼς ἐνόησα, ἀπήντησε ὁ Οὐόρεν, τὸν παλαιὸν πύργον θὰ τὸν κάμῃ ὅλως διόλου διαφορετικὸν ἀπὸ μέσα καὶ ἀπὸ ἔξω· θὰ τὸν κάμῃ πέτρινον, γοτθικοῦ ρυθμοῦ, ὅπως αἱ ἐκκλησίαι· καὶ αἱ ὀροφαὶ θὰ εἶνε ἀληθινὸ θαῦμα, διότι ὁ σὶρ Χριστοφόρος ἔχει μελετήσῃ πολὺ δι' αὐτὰ τὰ πράγματα.

— Χριστὲ καὶ Παναγία! ἀνέκραξεν ἡ κυρία Βελλαμῆ, θὰ βρωμῇσωμεν ἀπὸ χώματα καὶ ἀσβέστη καὶ τὸ σπίτι θὰ γεμίσῃ ἀπὸ ἐργάτας ποῦ θὰ κρυφομιλοῦν μὲ τὰς ὑπηρετρίας καὶ θὰ κάμουν ἓνα σωρὸ ζημίας.

— Ὡ, χωρὶς ἄλλο, κυρὰ Βελλαμῆ, εἶπεν ὁ Μπάτς. Δὲν ἠμπορῶ ὅμως ν' ἀρνηθῶ ὅτι ὁ γοτθικὸς ρυθμὸς εἶνε πολὺ εὐμορφος· εἶνε ν' ἀπορῇ κανεὶς πῶς κατορθόνουν αὐτοὶ οἱ πετροπελεκηταὶ νὰ κάμουν τὴν πέτραν νὰ ὁμοιάζῃ μὲ ἀνανᾶν, μὲ τριφύλλι καὶ μὲ τριαντάφυλλον. Καὶ σὰς λέγω ἀπὸ τώρα πῶς ὁ σὶρ Χριστοφόρος θὰ κάμῃ πολὺ, πολὺ ὠραῖον τὸν πύργον, καὶ κανεὶς ἄλλος λόρδος ἐδῶ τριγύρω δὲν θὰ ἔχῃ ὅμοιον, καὶ μάλιστα μὲ αὐτὸν τὸν κῆπον, τὰ λιβάδια καὶ τὰς δεινροστοιχίας, ποῦ θὰ ἔκαμαν ὡς καὶ αὐτὸν τὸν βασιλέα Γεώργιον νὰ ὑπερφηανεύεται ἂν τὰ εἶχε.

— Ἐμένει δὲν μοῦ φαίνεται πῶς εἰμπορεῖ ὁ πύργος νὰ γείνη καλλίτερος ἀπὸ ὅτι εἶνε, εἶπεν ἡ κυρὰ Βελλαμῆ· ἐγὼ τὸ εἰξεύρω, διότι τῶν Ἀγίων Ἀποστόλων γίνονται δεκατέσσαρα χρόνια ποῦ εἶμαι ἐδῶ. Ἀλλὰ ἡ μιλαΐδη τί λέγει εἰς ὅλα αὐτὰ;

— Ἡ μιλαΐδη εἶνε πολὺ γνωστικὴ καὶ δὲν ἐναντιόνηται εἰς τὰς ἀποφάσεις τοῦ σὶρ Χριστοφόρου, εἶπεν ὁ Βελλαμῆ, εἰς δὲν δὲν νῆχαρίσται ὁ ἐπικριτικὸς τόνος τῆς συνδιαλέξεως. Ὁ σὶρ Χριστοφόρος θὰ κάμῃ ὅ,τι τοῦ καταβῇ· νὰ ᾔσθε βέλαιοι. Καὶ πολὺ καλὰ θὰ κάμῃ, διότι εἶνε ἀπὸ μεγάλο γένος καὶ ἔχει χρήματα. Ἀς τ' ἀφήσωμεν τώρα αὐτὰ κύριε Μπάτς, γεμίσετε τὸ ποτήρι· σὰς καὶ ἄς πῖωμεν εἰς ὑγίαν καὶ εὐτυχίαν τῆς ἐξοχότητός του καὶ τῆς μιλαΐδης,